

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД

2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИН

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН).	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружице</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

Оригинални научни рад
Примљено 9. децембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

НЕНАД Б. ВУКОВИЋ*

(Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица)

ПРЕВОЂЕЊЕ КАО КРЕАТИВНИ И ЛИНГВИСТИЧКИ ИЗАЗОВ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У многим културама на разним нивоима не јењава проблематизовање питања превођења умјетничког дјела, почевши од конфронтације два језика: језика оригинала и језика превода. Сагледава се аспект умјетничког превода: да ли се ствара ново дјело, или, да ли се превођењем дјело по други пут ствара. Да ли је преводилац стваралац, самим тим умјетник. Неминовно је питање умјетничких амбиција. Да ли и шта преводиоца обавезује ако прати мисао Јана Кота везано за Шекспира као нашег савременика? Поставља се и питање: кад превод застаријева? Познавање језика на који се преводи може да се види као почетно питање – још је Томас Ман упозорио: „Умјетност превођења мање је у познавању другог језика него у познавању свог.“

Кључне ријечи: умјетничко дјело, оригинал, превод, аутор, преводилац, језик оригинала, језик превода, застаријевање превода.

Превोђење, као процес и резултат, и даље остаје отворен изазов за преводиоце, теоретичаре и саме ауторе дјела, као и за примаоце (читаоце) превода. У овом раду ријеч је, превасходно, о превођењу умјетничких дјела (књижевних) – прозних или написаних у стиху, јер друга врста дјела (научних радова и др.) од преводиоца захтијевају неку другу врсту знања и креације.

Честе су тврдње да је поезију тешко (чак немогуће) преводити, јер је поезија по свему посебна: поезија се догађа у ријечима и ван њих, с мрежом значења, има своју мелодију, свој карактер, подлијеже одређеним верификационим моделима и стиливима у умијећу пјесничког претварања онога што носи стварност; шта урадити с пјесниковим умијећем у одузимању снаге ријечима у корист

* nenad.vukovic@unimediterranean.net

тишине! Како да се не изгуби оно што чини пјесму пјесмом?! Ријеч у пјесми је обавијена значењима карактеристичним за одређену културу. Све је тешко ухватљиво! Како ухватити магичну моћ ријечи и изнаћи у другом језику, у другој култури одговарајућу моћ?! Како се снаћи у најфлуиднијем лавиринту?! Како пратити и сачувати динамику ријечи, стиха, строфе, цијеле пјесме?! Све се то преводиоцу роји пред очима послјије дубљег понирања у пјесму. Преводилац мора бити свјестан и да се преводи култура на културу. Али, ваља преводити! Не преводи се само текст (одређено дјело), преводи се и аутор, култура. Преводилац је стално у сјени, а одговоран је за све. Може се прочитати да је још 1934. године на конгресу ПЕН клуба у Единбургу расправљано о превођењу као важном питању за литературу, о контроли превода и о бризи о преводима као културним добрима.

Богатство и љепота српског језика (често у свијету истичу то добри познаваоци, а што потврђују и велика дјела, свјетског нивоа, написана у прози и поезији на српском језику) охрабрује преводиоца да крене у „претакање“ значајних свјетских дјела на српски језик. Стално је пред њим и упозорење да је све сâмо за себе у знаку посебног: које то врсте текста дозвољавају (омогућавају) лагано превођење, а које захтијевају посебно чување колорита културе којој припадају!?

Искусан преводилац, добар зналац свог језика, умије себи да дозволи удаљавање од оригинала, а да се не ради о препјеву, и да читаоца на магичан начин окрене оригиналу.

Петар Вујичић, наш врсни преводилац пољске прозе и поезије, одлично зна како да тумачи поезију (и саму културу у којој та поезија настаје), што на одређени начин често бива изразито видно у преведеној пјесми, на примјер: „[...] *velika seoba, grozna ambicija, | o vratu konopčić – krstić čenstohovski, | tri sprata psovki, jastučić od perja | i velika vutka, želja za ženama, duša nesigurna, iz tla iščupana [...]* (Вујичић 1964: 77). Зашто *вуџка*!? Навикли смо на *воџку* (и да „вотка није ракија“, и зашто и кад)! Руско *воџка* (руски деминутив за воду) и пољско *wódka* с истог су словенског извора, али у тексту чисто пољском, чисто пољске емотивне обојености читаоцу (примаоцу), који не зна пољски језик, уз *вуџка* намеће се питање. Вујичић неће написати за нас уобичајено вотка, јер би се сувише удаљио и ушао у неки други емотивни контекст. Готово да само та једна ријеч наметне осјећај да се чита превод, али уједно читаоца приближава оригиналу и ствара неку врсту блискости и омогућава хватање општег тоналитета пјесме у оригиналу. Таква мјеста знају и да упућују на суптилност превода. У многим културама (и код нас) сусрећу се велика имена као преводиоци, а многи су и

конгенијално препјевавали. Од посебне је важности аспект на који је још Томас Ман упозорио: „Умјетност превођења мање је у познавању другог језика него у познавању свог.“ Познато нам је и да писци великих језика често не маре за преводе, јер се због њих уче језици.

Ђорђе Живановић, велики познавалац пољске и наше књижевности, уопште културе, и истакнути преводилац, с наглашеним увјерењем и утемељењем истицао је да је превођење умјетничких дјела стваралачки умјетнички чин исто тако као и свако друго стваралаштво. Живановићево искуство као преводиоца пољских књижевних дјела највише умјетничке вриједности потврђује и његово познавање стваралачких могућности које се налазе у ширини и могућностима српског језика. Отуд се оправдавају и умјетничке амбиције преводиоца. Преводилац не „копира“ дјело, он осјећа као да га ствара по други пут у свом језику. Значи да преводилац пролази кроз стваралачке процесе, *као да се дружи с аутором* – многи истичу као важан моменат у оцјени стваралачког преводилачког процеса. Али, не треба занемаривати да аутор оригинала чува и лошег преводиоца. Сусреће се и упоређивање преводиоца са сликаром – копистом.

Посебно је питање: шта са значајним дјелима из прошлости, која су некад превођена, како их данас читати – тумачити? Данас се на многе старе преводе гледа као на историјска документа. Ако један од највећих савремених шекспиролога, Јан Кот (Jan Kott), говори о Шекспиру као нашем савременику, поставља се питање с ког аспекта то говори и шта то од нас (читалаца, драматурга, редитеља) тражи. Шта то обавезује данашњег „посредника“ (преводиоца) између нас и Шекспирова дјела?

У пољском језику сусрећемо ријечи *przekład* и *tłumaczenie* с истим значењем, што значи да су синоними. Али, на одређени начин упућују (омогућавају нам) да преко загледаности у слику и етимологију ријечи идемо ка некој врсти опредјељења (или избора) у процесу превођења. Некад ће нас задовољити однос: *przekład* – *і́первод* (позивајући се и на етимологију), док нас ријеч *tłumaczenie* усмјерава (на одређени начин кад је ријеч о умјетничком дјелу), упућује на још нешто значајно – на тумачење, у правом смислу. Преводилац ствара себи обавезу да тумачи нешто. И то нас одмах упућује и на Ингардена (Roman Ingarden), великог пољског, и европског, филозофа, и на његова промишљања о умјетничком дјелу: „Wszystkie dzieła pisane ('literackie') odznaczają się tym, że są wielowarstwowe tudzież wielofazowe dzięki swym następującym po sobie częściom. Warstw tych jest co najmniej cztery: *a.* warstwa brzmień słownych i zjawisk brzmieniowo-językowych; *b.* warstwa jednostek

znaczeniowych niższego i wyższego rzędu; *c.* warstwa przedmiotów przedstawionych, i wreszcie: *d.* warstwa wyglądów uschematyzowanych. Wedle dość rozpowszechnionych teorii języka nie zachodzi związek konieczny między brzmieniem słowa a jego znaczeniem, można więc – jak się wydaje – t o s a m o znaczenie 'wiązać' z r ó ż n y m i brzmieniami słowa“ (Ингарден 1955: 107). Неопходно је стално имати на уму те слојеве, као и однос звучне слике рјечи и њеног значења. Ако се темељито не анализира сваки слој, неће се ухватити све оно што садржи умјетничко дјело.

Нужно су преводиоци затрпани рјечницима. Искусни преводиоци, прије свега умјетничких дјела, добро осјећају и варљивост рјечника. Рјечник увијек не спашава преводиоца. Једном приликом (наводим као примјер) прочитао сам књигу преведену с пољског језика и наишао на реченицу у којој се каже да се морнар попео на *родино гнијездо*! Шта то значи, гдје и кад!? Како довести у везу морнара с родиним гнијездом? Навикли смо да гледамо роде на гнијездима високо на стубовима и на напуштеним старим димњацима. У пољском језику *bocianie gniazdo* (родино гнијездо) некад је означавало осматрачницу на јарболу. Биле су то неке врсте платформе или плетене корпе са којих су морнари осматрали шта се догађа на пучини. Постојале су све до појаве радара. Значи, морнар се попео на осматрачницу.

Преводилац треба да има и осјећа као нека стална упозорења, попут Јакобсонових упозорења кад се ради о „równorzędności jednostek kodowych“: „Angielskiego słowa *chesse* nie można identyfikować z jego podstawowym rosyjskim heteronimem 'сыр', gdyż twaróg jest serem, ale nie nazywa się 'сыр'. Rosjanie mówią: 'принеси сыру и творогу'“ (Јакбсон 1975: 110).

Зенон Клеменсјевич (Zenon Klemensiewicz), незаобилазно име у пољској лингвистици, седамдесетих година минулог вијека на одређени начин је отворио значајан угао промишљања о превођењу као лингвистичком питању, о релацији односа између два језика, два стилистичка система; наспрам себе стоје два језичка система: оригинал и превод. Посматрајући та два система и процес „претакања“ из једног у други, неминовно се улази у основне појмове (каже Клеменсјевич): језик, мисли и њихов однос према стварности. Шта је шта? „Rzeczywistość obiektywna to rzeczy, wydarzenia, zjawiska. Myślenie jest odbiciem tej rzeczywistości obiektywnej przez uchwycenie ogólnych cech rzeczy i znajdowanie stałych związków i stosunków, które między składnikami rzeczywistości zachodzą. Język jest rzeczywistością myśli, w języku myśl się realizuje; język i myśl, myśl i język są nierozdzielne“ (Клеменсјевич

1955: 86). У слиједу тих прецизних анализа долази се до становишта да је оригинал (умјетничко или научно дјело) стварност мисли, да је одраз неког дијела „објективне стварности“. И кад Клеменсјевич говори о „мисли“, он поима не само одређене појмове и судове него и њихове структуре које одражавају (освјетљавају) компликовану структуру одређеног фрагмента стварности. Значи да настаје друго језичко дјело, превод оригинала. Поставља се питање какав је њихов однос, какав је однос тог „другог дјела“, подразумијеваног као превод, према оригиналу. Клеменсјевич упозорава на то да преводилац нема непосредан контакт са „стварности“, него са мислима о томе уплетеним у језичку форму; а обавеза му је да „обавијести“ читаоца о тој стварности с истом одговорношћу као и аутор оригинала. Превод се реализује у низу језичких форми (језика) – и настаје низ превода. „То је бит језичке дјелатности превођења. [...] Сударају се два језика: језик оригинала и језик превода“ – закључује Клеменсјевич. „Сударају“ се два система.

Дуги низ година бавио сам се превођењем прозе и поезије с неколико језика. Овдје бих посебно истакао превођење поезије. У процесу превођења бавио сам се „тумачењем“, тражећи могућности које ће помоћи да се у савременом (наглашавам савременом) српском језику нађе оно што чува мост између двију култура, а управо на одређени начин нас удаљује и враћа оригиналу. Преводилац је увијек заглаван у исход. На пример, шведски пјесник Артур Лундквист (Artur Lundkvist), један од највећих свјетских пјесика друге половине XX вијека, у циклусу *Велике ријеке свијета* пише о Инду и Гангу. (Био је пјесник на великим ријекама свијета: [...] *Vidio sam ih, | iako sa njih nisam pio vode, | zamišljen nastojeći da pročitam njihove virove.*) Пише о ријекама чије су воде изгубиле бистрину присуством крављег измета и пепела умрлих (Лундквист 1978: 77). У преводима на многе језике сусреће се да су те воде *замућене, зацрљане* баш тиме. Да ли је велики пјесник негативно видео (одређивао) судбину те воде? Лундквист зна и дубоко осјећа да се ради о човјеку – његову пепелу и измету крава – светих животиња! Шта се то догађа с водом Ганга кад у њу доспијевају те супстанце (како би рекли хемичари). Ствара се, на одређени начин, слика воде као кад се планинске ријеке замуљају, кад надођу последије великих киша или наглог топљења снијега, кад понесу велике количине муља (а муљ не ствара негативну конотацију). И преко таквог промишљања дошло се до превода: *Gang, | zamuljan kravljim izmetom i pepelom umrlih, | zamoren svetinjama sličnim tortama | što se roje ljudskim muhama, potresan jezama odvratnosti | kad ugleda čireve | blistave kao crvenovioletne dinje,*

| *zadovoljan delfinima – čistiteljima*, | *očaran jutom koja u nj zaranja svoje pletenice*, [...] (Лундквист 1978: 77).

Жељко Иванковић, босанскохерцеговачки писац, теоретичар и књижевни критичар, пратећи превођење Лундквистове поезије, а у том времену Лундквист је добио „Златни вијенац“ Струшких вечери, у опсежном приказу записао је: „U očekivanju da Lundkvista upoznamo još bolje preko njegovih najboljih ostvarenja potrebno je reći i slovo o prevodiocu koji to po svemu zaslužuje. [...] što su svi njegovi prijevodi izrazi ljubavi prema literaturi i želja da se i drugomu saopći poetsko 'otkrivanje'. Još uvijek pamtimo njegove prijevode Pessoae, njegove prijevode iz vijetnamske i poljske književnosti. [...] Sve to govorimo zato što pjesme koje *Vatra i led* donosi čitamo s takvom lakoćom i užitkom da imamo dojam da su pisane na hrvatskosrpskom, a od ovog komplimenta prevodiocu se bolji ne može izreći. Prepjevi Lundkvista predočavaju nam da iza njih stoji i znalac literature i znalac jezika, ali i znalac poetike, čovjek koji osjeća ritam pjesme i sve tajne prevođenja lirike, kao što je pokazao i u ranijim slučajevima. Prevođenje kao vrst literarne kreacije Vukoviću je omogućilo da ne prigušujući Lundkvista, njegovoj poeziji dā i dio vlastitosti zbog koje i ističemo ovaj prijevod“ (Иванковић 1979: 10).

Осјећа се да преводилац (и превођење) и даље иште достојну оцјену с обзиром на његово значајно посредничко дјеловање између народā и културā. Остаје и даље као трајна велика обавеза наших културних посленика да прате и помажу превођење (тумачење) наших значајних дјела на стране језике, и тако доприносе познавању нас и наше културе у свијету.

ЛИТЕРАТУРА

- Вујичић 1964: Petar Vujičić, *Savremena poljska poezija*, odabrao i preveo Petar Vujičić, Beograd: Nolit.
- Живановић 1975: Đorđe Živanović, Granice możliwości w przekładzie, in: *Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia*, Księga druga, ed. Seweryn Pollak, Michał Rusinek, Wrocław: Ossolineum, 367–381.
- Иванковић 1979: Željko Ivanković, *Lirika i angažman*, Sarajevo: Odjek.
- Ингарден 1955: Roman Ingarden, O tłumaczeniach, in: *O sztuce tłumaczenia*, ed. Michał Rusinek, Wrocław: Ossolineum, 127–191.
- Јакобсон 1975: Roman Jakobson, Językowe aspekty tłumaczenia, in: *Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia*, Księga druga, ed. Seweryn Pollak, Michał Rusinek, Wrocław: Ossolineum, 109–117.

- Клеменсјевић 1955: Zenon Klemensiewicz, *Przekład jako zagadnienie językoznawstwa*, in: *O sztuce tłumaczenia*, ed. Michał Rusinek, Wrocław: Ossolineum, 85–99.
- Кот 1965: Jan Kott, *Szekspir współczesny*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawn.
- Култура 1969: Ladislav Dvorský (ed.), *Kultura českého jazyka*, Liberec: Severočeské nakladatelství.
- Леви 1982: Jirži Levi, *Umjetnost prevođenja*, preveo Bogdan L. Dabić, Sarajevo: Svjetlost.
- Лундквист 1978: Artur Lundkvist, *Vatra i led*, izbor i prevod Nenad Vuković, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Маркјевич 1984: Henryk Markiewicz, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków–Wrocław: Wydawnictwo literackie.
- Рајић 1981: Ljubiša Rajić (prir.), *Teorija i poetika prevođenja*, Beograd: Prosveta, XX vek.
- Чомски 1972: Noam Chomsky, *Gramatika i um*, Beograd: Nolit.

Nenad B. Vuković

TRANSLATION AS A CREATIVE AND LINGUISTIC CHALLENGE IN MODERN SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

In many cultures and at various levels, problematizing the issue of translating a work of art does not subside, starting with the confrontation between the two languages: the source language and the target language. The aspect of artistic translation is examined: is a new work created by means of translation, or is the work which is being translated created for the second time? Can a translator be considered a creator, therefore an artist? The question of artistic ambitions is inevitable. Is there anything that obliges the translator to follow the thought of Jan Kott regarding Shakespeare as our contemporary? Another question arises: when does the translation become outdated? Knowing the target language can be seen as an initial question, and Thomas Mann once warned: „The art of translation is less about knowing another language than knowing your own.”

Keywords: artistic text, translation, author, translator, source language, target language, outdated.